

WSPÓŁCZESNE MIGRACJE OSÓB MŁODYCH

Wybrane zagadnienia

pod redakcją
Romualda Jończego
i Justyny Rokitowskiej-Malcher

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2024

Recenzja

Diana Rokita-Poskart

Redakcja wydawnicza

Aleksandra Śliwka

Korekta

Justyna Mroczkowska-Lepka

Skład i łamanie

Małgorzata Myszkowska

Projekt okładki

Beata Dębska

Na okładce wykorzystano zdjęcie z zasobów AdobeStock, Wikipedia

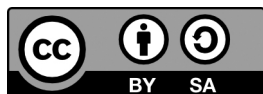
© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2024

Nota copyright obowiązuje do 30 czerwca 2025.

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie wymaga pisemnej zgody Wydawcy

Od 1 lipca 2025 publikacja dostępna na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-
-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0).

Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

ISBN 978-83-67899-77-2 (dla wersji papierowej)

ISBN 978-83-67899-78-9 (dla wersji elektronicznej)

DOI: 10.15611/2024.78.9

Druk i oprawa: TOTEM

5. Migracja młodzieży z Ukrainy na studia w Polsce jako pierwszy krok ku migracji definitywnej

Nataliia Boichuk

Uniwersytet Opolski

e-mail: nataliia.boichuk@uni.opole.pl

ORCID: 0000-0002-0054-4847

Cytuj jako: Boichuk, N. (2024). Migracja młodzieży z Ukrainy na studia w Polsce jako pierwszy krok ku migracji definitywnej. W: R. Jończy, J. Rokitowska-Malcher (red.), *Współczesne migracje osób młodych – wybrane zagadnienia* (s. 76-89). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

DOI: 10.15611/2024.78.9.05

5.1. Wprowadzenie

Nierzadko młode osoby, stając w obliczu z jednej strony rosnących aspiracji edukacyjnych i zawodowych, chęci poznawania świata oraz innych kultur, a z drugiej – niskiego wynagrodzenia, bezrobocia (w tym także związanego z niedopasowaniami strukturalnymi na rynku pracy), utrzymującej się nierówności płci i innych problemów o charakterze społeczno-gospodarczym, są skłonne do ruchów migracyjnych. Szacowana liczba młodych migrantów w wieku 15-24 lata w 1990 r. oscylowała w obrębie 22,1 mln osób, zwiększając się w 2020 r. do 31,7 mln. Wówczas młodzież stanowiła 11% populacji migrantów na świecie, najwięcej zaś emigrujących pochodziło z Afryki, Oceanii, Ameryki Łacińskiej i Karaibów – z krajów o niskim i średnim poziomie rozwoju i dochodów (IOM, 2023).

Powody migracji młodzieży mogą być zróżnicowane ze względu zarówno na zamiar (np. początkowo celem migracji może być zatrudnienie za granicą), jak i na skutek (np. w trakcie migracji zarobkowej migrant może rozpocząć naukę na uczelni wyższej). W literaturze przedmiotu jednym z głównych czynników wyjaśniających migrację młodzieży za granicę są rosnące aspiracje edukacyjne. Przy tym migracja edukacyjna jest również dodatnio skorelowana z późniejszymi decyzjami migracyjnymi, szczególnie w poszukiwaniu lepszych możliwości zatrudnienia (Hall, 2022). W badaniach przeprowadzonych wśród młodych imigrantów w krajach Unii Europejskiej ustalono np., że 30% z nich przeprowadziło się ze względów zarobkowych,

29% ze względów edukacyjnych, 23% ze względów rodzinnych oraz 18% ze względu na ochronę humanitarną (Belmonte i in., 2020).

Interesującym zagadnieniem jest zmiana kierunków przepływu młodzieży, gdyż kraje niegdyś postrzegane jako kraje wysyłające stają się atrakcyjną destynacją. W takiej sytuacji znalazła się Polska, z której wcześniej ludność wyjeżdżała za granicę, tworząc luki na rynku pracy oraz edukacji. Natomiast obecnie jest to państwo przyciągające migrantów edukacyjnych (Boichuk, 2023) oraz migrantów zarobkowych z Ukrainy, Białorusi, Indii, Nigerii itd. Nadrzędnym celem tego rozdziału jest identyfikacja powodów przyjazdu na studia do Polski ukraińskiej młodzieży, której udział wśród innych młodych imigrantów w kraju jest najwyższy. Celem szczegółowym jest zarówno porównanie tych determinant wśród studentów z Ukrainy kształcących się w ośrodkach edukacyjnych we Wrocławiu oraz w Opolu, jak i poznanie zamiarów dotyczących ich miejsca zamieszkania po ukończeniu studiów. Nasuwają się zatem następujące pytania badawcze:

PB1: Jakie powody miały największe znaczenie w podjęciu decyzji o przyjeździe na studia do Polski ukraińskiej młodzieży?

PB2: Jaka jest skłonność studiującej w Polsce młodzieży z Ukrainy do osiedlenia się w kraju pobierania nauki na szczeblu wyższym po ukończeniu studiów?

PB3: Czy występują różnice (związane z powodami przyjazdu i zamiarami co do przyszłego miejsca zamieszkania) pomiędzy młodzieżą z Ukrainy kształcącą się w ośrodkach akademickich opolskim oraz wrocławskim?

W niniejszym rozdziale omówiono czynniki migracji młodzieży na studia poza granicami kraju ojczystego z punktu widzenia literatury przedmiotu. Kolejna część zawiera opis metodyki przeprowadzonych badań. Następnie zaprezentowano dane statystyczne dotyczące imigracji na studia w Polsce młodzieży z Ukrainy, po czym zilustrowano wyniki badań empirycznych zrealizowanych wśród studentów z Ukrainy kształcących się w opolskim i wrocławskim ośrodku edukacyjnym. Rozdział zakończono najważniejszymi wnioskami na temat migracji młodzieży, opierając się na przeprowadzonej analizie danych pierwotnych oraz wtórnych.

5.2. Czynniki migracji młodzieży na studia za granicę przedstawione w literaturze przedmiotu

Pod koniec XX wieku uważano, że migracja młodzieży na studia za granicę ma swoje korzenie w nadmiernym popycie na edukację na poziomie wyższym w krajach rozwijających się, w których liczba podmiotów szkolnictwa wyższego była niewystarczająca (Lee i Tan, 1984). Jednocześnie studia zagraniczne były dostępne głównie dla członków elitarnych środowisk, podczas gdy młodzież z bardziej rozwiniętych krajów miała szanse na migracje edukacyjne niezależnie od możliwości finansowych (Szelenyi, 2006). Edukacja zagraniczna w takich państwach, jak Wiel-

ka Brytania, Stany Zjednoczone, Kanada, Australia oraz Francja, była postrzegana jako lepsza jakościowo ze względu na wysokie standardy kształcenia oraz uznawane w większości państw zdobyte na studiach kwalifikacje (Gordon i Jallade, 1996; Van Bouwel i Veugelers, 2013). Dyplom ukończenia studiów na uczelni zagranicznej mógł być czynnikiem zwiększającym prawdopodobieństwo znalezienia zatrudnienia zarówno po powrocie, jak i w przypadku chęci osiedlenia się w kraju pobierania nauki na szczeblu wyższym czy wyjazdu do innego państwa. Z drugiej strony migracja edukacyjna mogła być postrzegana jedynie jako sposób wyjazdu z kraju, a realizacja celu edukacyjnego miała mniejsze znaczenie niż sam fakt przekroczenia granicy państwowej. Te przypuszczenia potwierdzają modele opracowane przez Rosenzweiga (2006), wyjaśniające mobilność młodzieży w celu podjęcia nauki na szczeblu wyższym za granicą w kontekście teorii kapitału ludzkiego. Model pierwszy zakładał nasilenie się wyjazdów na studia zagraniczne w związku z brakiem placówek edukacyjnych w kraju pochodzenia oraz chęcią czerpania korzyści z inwestycji w kapitał ludzki po powrocie. Niemniej zauważono, że często po uzyskaniu dyplomu studenci nie wracają do ojczyzny, osiedlając się w kraju przyjmującym bądź migrując dalej (Bratzberg, 1995; Krannich i Hunger, 2022). Dlatego też w drugim modelu Rosenzweiga migracja na studia była traktowana jako strategia przeprowadzki do obcego państwa w celu uniknięcia niskich zwrotów z edukacji w ojczyźnie. Nakłady na kształcenie odgrywają bowiem istotną rolę w kształtowaniu przyszłej stopy zwrotu w postaci uzyskiwanego wynagrodzenia (Kwiatkowski, 2012), jednakże w warunkach braku stabilności gospodarczej w kraju pochodzenia osiągnięcie pożądanego poziomu stopy zwrotu jest utrudnione.

W prowadzonych przez różnych naukowców badaniach empirycznych zauważalny był także wpływ rodziny na podjęcie decyzji o dalszym kształceniu poza krajem dotychczasowego zamieszkania (Gatfield i Chen, 2006; Pimpa, 2003). Odwołując się zatem do założeń Nowej Ekonomicznej Teorii Migracji (NELM), należy stwierdzić, że wyjazd za granicę młodych osób w celu podjęcia studiów może przyczyniać się do dywersyfikacji dochodu rodziny poprzez dostęp jej członka do zagranicznego rynku pracy, co stanowi mechanizm zabezpieczający przed niestabilnością w kraju ojczystym (Stark i Levhari, 1982).

Wymienione determinanty, pojawiające się w literaturze przedmiotu, w dużej mierze sprowadzają migracje na studia do przemieszczeń o charakterze ekonomicznym. W niniejszym rozdziale założono – biorąc pod uwagę Polskę jako analizowany kraj migracji – że według wyników poszczególnych badań empirycznych czynnikami skłaniającymi młodzież do imigracji na studia do Polski są na ogół względy ekonomiczne w postaci uznawalności dyplomu ukończenia studiów wyższych¹, dostępu do polskiego rynku pracy, chęci poprawy sytuacji materialnej, warunków życia własnych i/lub rodziny, uzyskania wyższych zarobków, lepszych perspektyw zatrudnienia i awansu,

¹ Uznawalność dyplomu jest rozpatrywana jako oczekiwana stopa zwrotu nakładów z kształcenia w momencie, gdy dany dokument przyczynia się do osiągnięcia pożądanego zatrudnienia.

jak również rozwoju zawodowego i osobistego (Brzozowski i Pędziwiatr, 2015; Gasińska, 2016; Michalska, 2018; Rębisz i Sikora, 2015; Rokicki, 2019). Co ciekawe, polska młodzież, zastanawiając się nad emigracją, również wskazuje te same lub podobne powody wyjazdu (Dolińska i in., 2020; Kowalewska i Zabielska, 2023). Sygnalizuje to występowanie ruchów migracyjnych zgodnych z teorią systemu światowego, według której ludzie przemieszczają się z krajów peryferyjnych do centrum, a jednocześnie pojawiają się przeszkody pośrednie w postaci odległości geograficznej, uwarunkowań kulturowych czy wysokich kosztów utrzymania się.

5.3. Metodyka badań

Początkowym etapem prowadzenia badań nad powodami migracji na studia ukraińskiej młodzieży do Polski była identyfikacja skali tego zjawiska w ujęciu statystycznym. Z Głównego Urzędu Statystycznego oraz Ministerstwa Edukacji i Nauki pozyskano dane na temat liczby studentów z Ukrainy kształcących się w Polsce oraz w opolskim i wrocławskim ośrodku edukacyjnym. Następnie w celu poznania powodów przyjazdu ukraińskiej młodzieży do Polski na studia przeprowadzono sondażowe badania diagnostyczne z wykorzystaniem anonimowego kwestionariusza ankiety. Rozdział ten zawiera omówienie jedynie części pytań ankietowych, które obejmowały szerszy zakres zagadnień związanych z migracjami edukacyjnymi.

Badania empiryczne zostały zrealizowane od stycznia do października 2022 r. wśród studentów z Ukrainy, kształcących się na uczelniach wyższych we Wrocławiu oraz w Opolu. W próbie badawczej znalazły się łącznie 494 osoby: 427 badanych (157 mężczyzn oraz 270 kobiet) studiujących we wrocławskim ośrodku akademickim oraz 67 osób (27 mężczyzn oraz 40 kobiet) z opolskiego ośrodka.

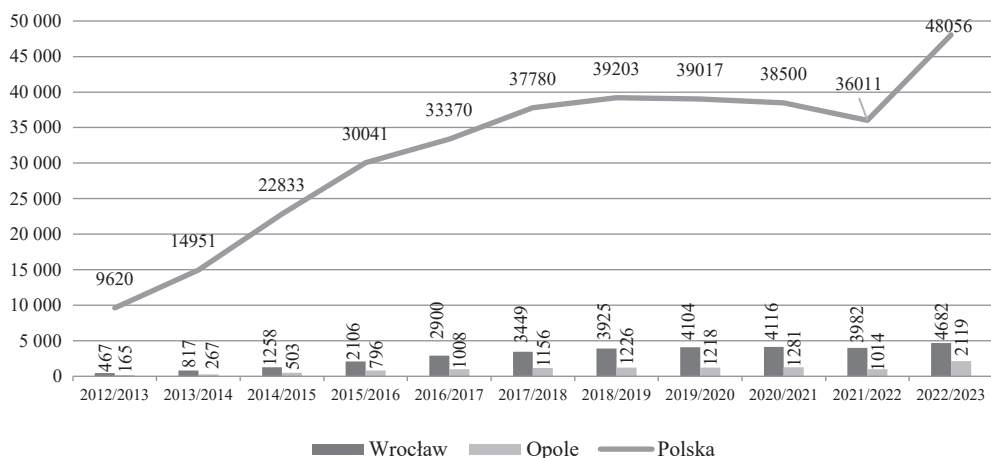
Respondentów poproszono o wskazanie znaczenia poszczególnych powodów przyjazdu do Polski, stosując skalę porządkową, gdzie 0 – nie miało to znaczenia, 1 – miało to nieznaczące znaczenie, 2 – miało to istotne znaczenie, 3 – miało to decydujące znaczenie. Natomiast aby zrozumieć dalsze plany dotyczące miejsca zamieszkania po ukończeniu studiów, badanych zapytano, czy zamierzają pozostać w Polsce, powrócić do Ukrainy lub wyjechać do innego kraju. Ankietowani wskazywali także miejscowość, w której przewidywali się osiedlić na dłuższy czas.

Wybrana metoda badań ma ograniczenia, które wpływają na konieczność ostrożnego formułowania wniosków oraz niemożność ekstrapolacji wyników na całą populację studiującej w Polsce młodzieży z Ukrainy. Jest to związane z tym, iż: 1) losowy dobór respondentów do badań nie był możliwy ze względu na ochronę danych osobowych, 2) przez hybrydową formę kształcenia dystrybucja ankiet odbywała się drogą elektroniczną oraz 3) część studentów ze względu na brak możliwości wyjazdu z Ukrainy przebywała na terytorium tego kraju.

Kwestionariusze ankiety zostały wysłane studentom za zgodą władz poszczególnych uczelni na podstawie kryterium posiadania obywatelstwa ukraińskiego. Część badań została przeprowadzona metodą kuli śnieżnej.

5.4. Migracje młodzieży z Ukrainy na studia do Polski w świetle danych statystycznych (ze szczególnym uwzględnieniem wrocławskiego oraz opolskiego ośrodka akademickiego)

Ruchy migracyjne ukraińskiej młodzieży na studia do Polski miały miejsce od momentu nawiązania współpracy pomiędzy rządami ukraińskim i polskim już w latach 90. XX wieku. Intensyfikacja napływu studentów z Ukrainy była związana z wprowadzeniem ustawy o Karcie Polaka. Zgodnie z jej zapisami osoby pochodzenia polskiego, które uzyskały Kartę Polaka, mogły kształcić się w Polsce na takich samych zasadach jak obywatele polscy. Wraz z pogarszającymi się warunkami gospodarczymi w Ukrainie liczba obywateli tego kraju chętnych do podjęcia studiów w Rzeczypospolitej Polskiej z roku na rok rosła, prawdopodobnie ze względu na szansę zwiększenia atrakcyjności na krajowym i zagranicznym rynku pracy dzięki uzyskaniu polskiego dyplomu ukończenia studiów. Na rysunku 5.1 przedstawiono dane dotyczące liczby studentów z Ukrainy w Polsce, we Wrocławiu oraz w Opolu w latach 2012-2022.

Rys. 5.1. Liczba studentów z Ukrainy w Polsce, we Wrocławiu oraz w Opolu w latach 2012-2022

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych statystycznych Ministerstwa Edukacji i Nauki oraz raportu Głównego Urzędu Statystycznego „Szkolnictwo wyższe i jego finanse” (2012-2022).

W roku akademickim 2012/2013 w Polsce kształciło się ponad 9,6 tys. obywateli Ukrainy; do roku akademickiego 2018/2019 był notowany wzrost liczby ukraińskich studentów w Polsce – do 39,2 tys. osób. W roku akademickim 2019/2020 nastąpiło zahamowanie trendu wzrostowego, co prawdopodobnie było skutkiem zwiększenia dostępu do edukacji w innych krajach Unii Europejskiej dzięki wprowadzeniu ru-

chu bezwizowego, jak również w wyniku spadku dzietności w Ukrainie na początku pierwszej dekady XXI wieku. Ponadto w latach akademickich 2020/2021 oraz 2021/2022 wpływ na zmniejszenie liczby ukraińskich studentów w Polsce miała pandemia koronawirusa i związane z nią utrudnione przekraczanie granic państwowych. W roku akademickim 2022/2023 zaobserwowano wzrost liczby studiujących z Ukrainy o 1/3 w stosunku do roku poprzedniego, co było związane z uchodźstwem wojennym oraz osiedleniem się młodzieży ukraińskiej w Polsce, a także rozpoczęciem bądź kontynuacją studiów na polskich uczelniach.

Studenci z Ukrainy koncentrowali się na podjęciu studiów w województwach mazowieckim, małopolskim, łódzkim, podkarpackim oraz dolnośląskim. Wraz z wybuchem wojny nastąpiło większe rozproszenie ukraińskiej młodzieży do innych części Polski, co może pozytywnie oddziaływać na mniejsze ośrodki edukacyjne, borykające się z rosnącym deficytem studentów rodzimych. Dotyczy to również rynku pracy, gdyż w sektorach związanych z obsługą klienta zatrudniane są głównie osoby uczące się, zmniejszenie liczby których powodowałoby wzrost kosztów dla tych działalności.

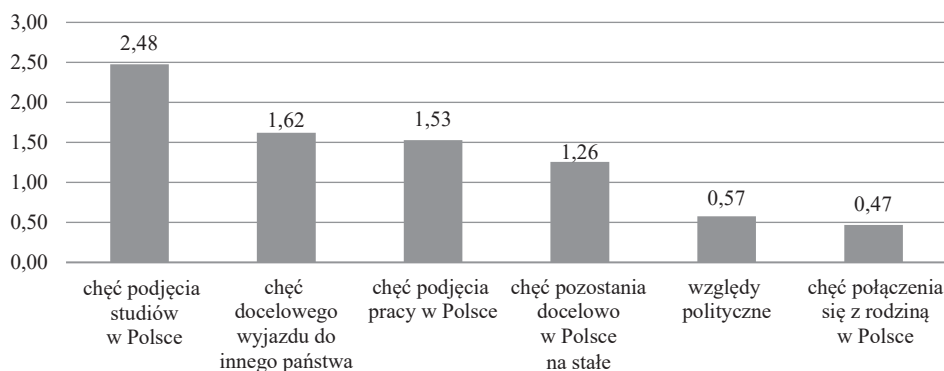
Rozpatrując szczegółowo wrocławski oraz opolski ośrodek akademicki, można stwierdzić, że nie przyciągały one – w porównaniu z Warszawą, Krakowem, Łodzią oraz Rzeszowem – dużej liczby obywateli Ukrainy, co może wynikać ze względnie dużej odległości tych miast od ukraińskiej granicy. Jednakże we Wrocławiu w analizowanym okresie odnotowano ponad dwukrotny wzrost udziału ukraińskich studentów – z 4,9% (467 osób) w 2012 r. do 11,1% (3982 osób) w 2021 r., co wskazuje na skok zainteresowania ofertą zlokalizowanych tam uczelni wyższych bądź też samym miastem. Natomiast w Opolu udział kształcących się z Ukrainy także wzrósł z 1,7% (165 osób) w 2012 r. do 2,8% (1014 osób) w 2021 r. Wojna w Ukrainie przyczyniła się do większego rozproszenia ukraińskiej młodzieży na zachodnich terytoriach Polski, podczas gdy wcześniej młodzi Ukraińcy osiedlali się głównie we wschodniej i centralnej części Rzeczypospolitej Polskiej. Warte uwagi jest też to, że w roku akademickim 2022/2023 liczba studentów z Ukrainy w Polsce wzrosła o 33,4% (tj. o 12 045 osób) w stosunku do roku poprzedniego; we Wrocławiu jedynie o 17,5% (tj. o 700 osób), podczas gdy w Opolu o 108,9% (tj. o 1105 osób).

Mniejsze wielkościami mogło przyciągnąć rodziny uchodźców z Ukrainy w związku z większą dostępnością mieszkań. Kontynuując swój pobyt w Polsce, młodzież prawdopodobnie decydowała się na pozostanie na studia w miejscowości, która stała się jednym z pierwszych przystanków.

Statystyki przedstawiają jedynie twarde dane na temat liczby studentów z Ukrainy w poszczególnych ośrodkach. Natomiast kluczowe jest zbadanie, czy występują różnice w powodach przyjazdu młodzieży na studia do tych różnych wielkościami miast, zlokalizowanych w dużej odległości od granicy państwowej z Ukrainą. Jest to możliwe dzięki analizie danych pierwotnych pozyskanych w wyniku badań empirycznych.

5.5. Wyniki badań własnych

Zrealizowane badania dostarczyły wiedzy na temat powodów migracji ukraińskiej młodzieży do Polski. Na rysunku 5.2 przedstawiono wartość przeciętną znaczenia poszczególnych determinant w podjęciu decyzji o przyjeździe na studia do Rzeczypospolitej Polskiej badanych studentów z wrocławskiego oraz opolskiego ośrodka akademickiego. Kluczowe znaczenie miała chęć podjęcia studiów, co wskazuje na główny motyw związany z celem edukacyjnym i pragnieniem rozwoju kapitału ludzkiego. Chęć docelowego wyjazdu do innego państwa również była istotnym powodem emigracji. Może to sugerować znaczące oddziaływanie czynników wypychających z Ukrainy (np. w postaci pogarszającej się sytuacji gospodarczej, napięć politycznych oraz obniżenia poziomu życia). Jednocześnie zauważalne jest to, że istotną wagę miał czynnik związany z możliwością znalezienia zatrudnienia w Polsce, a także zamieszkaniem na stałe. Względy polityczne były mało istotnym powodem przyjazdu badanych na studia do Polski. Wskazuje to na niewielkie występowanie obaw np. co do poboru młodych mężczyzn do obowiązkowej służby wojskowej. Chęć połączenia się z rodziną przebywającą w Polsce nie odgrywała znaczącej roli, co sugeruje ograniczone występowanie rodzinnych sieci migracyjnych.

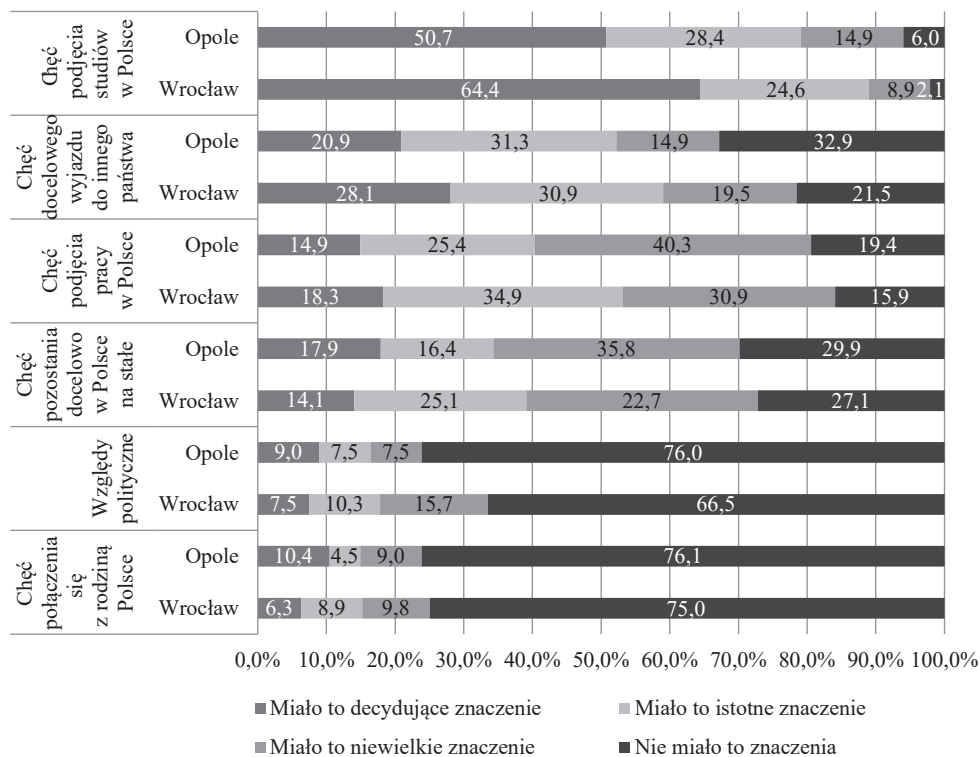

Rys. 5.2. Przeciętna wartość znaczenia powodów przyjazdu na studia do Polski młodzieży ukraińskiej studiującej w opolskim oraz wrocławskim ośrodku akademickim

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Biorąc jednak pod uwagę wrocławski oraz opolski ośrodek akademicki (rys. 5.3), wyraźnie można zauważyć, że nadrzędnym celem emigracji niemal 2/3 badanych studentów z Wrocławia były zamiary edukacyjne. W przypadku opolskich respondentów tylko połowa ankietowanych określiła podjęcie studiów jako decydujący powód przyjazdu do Polski. Niemalże 1/3 wrocławskich studentów traktowała wyjazd do Polski jako możliwość tranzytu do innego państwa, a Polskę jako swoistą trampolinę, podczas gdy badani z Opola zwracali nieco mniejszą

uwagę na ten czynnik. Chęć podjęcia pracy w Polsce w porównywalnym stopniu była ważna zarówno dla opolskich, jak i dla wrocławskich studentów. Należy jednak wspomnieć, że dostępność miejsc pracy dla osób w trakcie nauki jest większa we Wrocławiu, co osoby chcące jednocześnie pracować i studiować może skłaniać do wyboru tego miasta. Studenci z opolskich uczelni, bardziej niż badani z Wrocławia, zwracali uwagę przy wyjeździe na możliwość pozostania w Polsce na stałe, co również koreluje z ich większą chęcią połączenia się z rodziną w Polsce. Jednocześnie dla 9,0% badanych z Opola oraz 7,5% ankietowanych z Wrocławia decydujące znaczenie w podjęciu decyzji o przyjeździe do Polski miały względy polityczne.

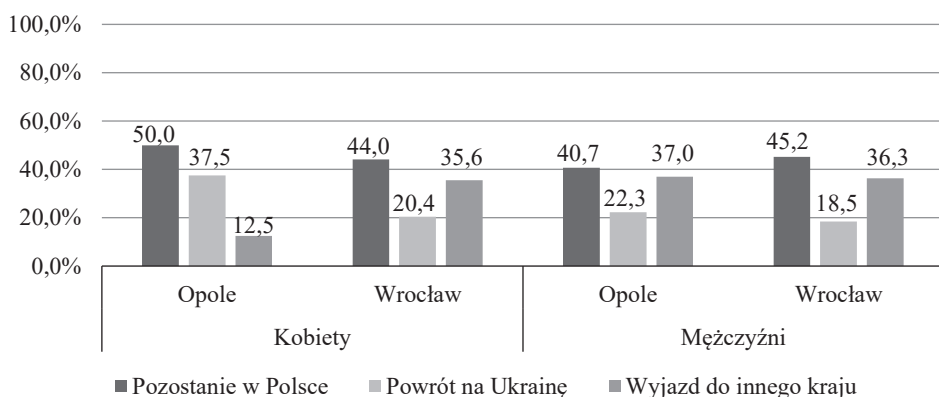
Rys. 5.3. Znaczenie powodów przyjazdu do Polski ukraińskiej młodzieży w podziale na opolski oraz wrocławski ośrodek akademicki

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Uwzględniając to, że wśród badanych chęć osiedlenia się w Polsce była jednym z kluczowych czynników branych pod uwagę podczas podjęcia decyzji o kształceniu się w tym kraju, dokonano analizy odpowiedzi na pytanie o docelowe miejsce zamieszkania po ukończeniu studiów wyższych. Badani preferowali pozostanie w Polsce, co wskazało łącznie 44,7% studentów. Oznacza to, że w przypadku mło-

dzieży z Ukrainy migracje edukacyjne mogą mieć tendencje do przekształcania się w migracje trwałe. Kolejne 34,0% respondentów planowało wyjechać do innego kraju, co potwierdza występowanie migracji definitywnych. Natomiast tylko 21,3% ukraińskiej młodzieży studiującej w Polsce zamierzało powrócić do Ukrainy. Taki rozkład odpowiedzi sygnalizuje powstawanie drenażu mózgów z Ukrainy i utratę kapitału ludzkiego, który mógłby przyczynić się do rozwoju gospodarki oraz poprawy relatywnie trudnej sytuacji demograficznej w związku z brakiem zastępowalności pokoleń i starzeniem się społeczeństwa.

W celu poznania różnic pomiędzy studentami z Ukrainy kształcącymi się we Wrocławiu oraz w Opolu dokonano także analizy wyników w podziale na opolski i wrocławski ośrodek kształcenia oraz płeć respondentów (rys. 5.4). Porównując dalsze plany ankietowanych dotyczące przyszłego miejsca zamieszkania, można zauważyć, że połowa badanych studentek z Ukrainy kształczących się w Opolu planowała pozostać w Polsce, co jest zgodne z początkowymi deklaracjami co do celu przyjazdu do Polski w postaci osiedlenia się tutaj na dłuższy okres. Kobiety uczące się we Wrocławiu wyrażały nieco mniejsze zainteresowanie kontynuowaniem pobytu w Polsce. Udział kobiet chcących powrócić do Ukrainy był niemal dwukrotnie wyższy w przypadku respondentek uczących się w Opolu (37,5%) niż we Wrocławiu (20,4%). Natomiast co trzecia badana studiująca we Wrocławiu deklarowała chęć wyjazdu do innego państwa, co także jest zgodne z tym, czym sugerowały się, podejmując decyzję o przyjeździe na studia do Polski.

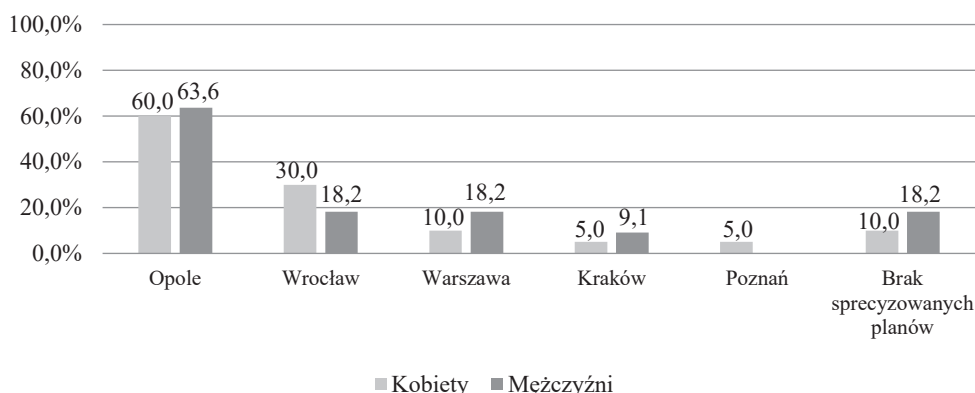
Rys. 5.4. Deklaracje ukraińskiej młodzieży co do miejsca docelowego zamieszkania po ukończeniu studiów wyższych w Polsce w podziale na opolski i wrocławski ośrodek akademicki oraz płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

W przypadku mężczyzn większy odsetek (45,2%) kształczących się we Wrocławiu planował pozostać w Polsce. Przyczyna takiego rozkładu odpowiedzi może tkwić zarówno w poziomie zarobków na opolskim oraz wrocławskim rynku pracy,

jak i w dostępności miejsc pracy w wybranych branżach. W Opolu i regionie – pomimo rynku ukierunkowanego na pracownika – występuje silna konkurencja o miejsca pracy na stanowiskach „białych kołnierzyków”. Natomiast rynek pracy we Wrocławiu jest bardziej chłonny i atrakcyjny pod względem zarobków. Udział mężczyzn chcących wyjechać do innego kraju był porównywalny. Z kolei powrót na Ukrainę nieco częściej planowali respondenci kształcący się w Opolu.

Interesującym zagadnieniem jest porównanie planów ankietowanych co do miejscowości zamieszkania w Polsce, gdyż przypuszcza się, że miasto podjęcia edukacji często pozostaje miejscem trwałego osiedlenia się. Wśród tych badanych z Opolu, którzy zadeklarowali zamiar pozostania w Polsce na stałe, 61,3% planowało osiąść w miejscu podjęcia studiów, tj. w Opolu (rys. 5.5). Co czwarty respondent zamierzał przeprowadzić się do Wrocławia, w tym to kobiety częściej zgłaszały chęć wyjazdu do sąsiadującego miasta. Mężczyźni częściej rozważali zmianę miejsca zamieszkania po ukończeniu studiów na rzecz Warszawy oraz Krakowa. Co piąty badany student oraz co dziesiąta studentka w chwili prowadzenia badań nie mieli sprecyzowanych planów co do przyszłego miejsca zamieszkania.

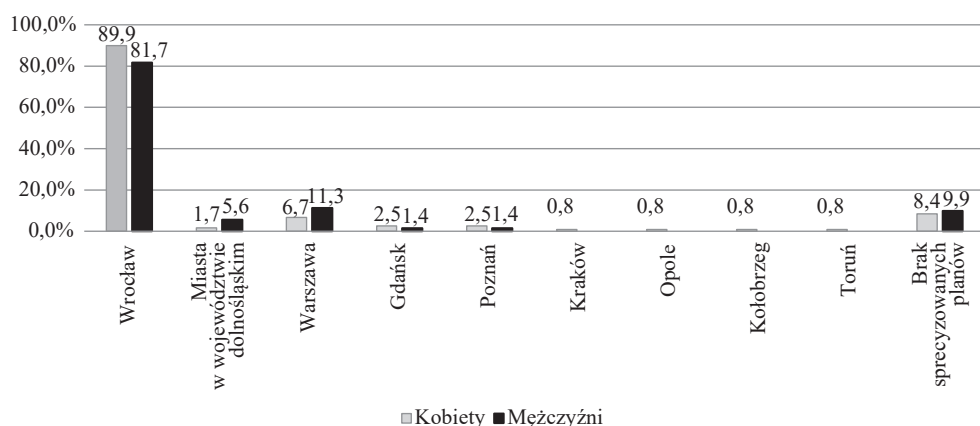
* Udziały nie sumują się do 100%, ponieważ badani mogli wskazać więcej niż jeden wariantów odpowiedzi

Rys. 5.5. Deklaracje ukraińskiej młodzieży z ośrodka opolskiego co do miejscowości docelowego zamieszkania w Polsce po ukończeniu studiów wyższych w podziale na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Sytuacja związana z planami studentów z Ukrainy we Wrocławiu dotyczącymi przyszłego miejsca zamieszkania w Polsce kształtowała się nieco inaczej (rys. 5.6). Ogółem 86,8% z nich zamierzało pozostać w miejscu podjęcia studiów wyższych lub jego okolicach. Przy tym to kobiety w większym stopniu (89,9%) rozważały osiedlenie się we Wrocławiu. Wskazuje to na atrakcyjność Wrocławia jako ośrodka miejskiego, mającego siłę zatrzymania młodzieży po ukończeniu przez nią studiów wyższych. Kolejne 3,2% respondentów planowało zamieszkanie w mniejszych mia-

stach województwa dolnośląskiego (1,1% w Strzegomiu, 1,1% w Wałbrzychu, 0,5% w Bolesławcu oraz 0,5% w Świdnicy), przy czym to mężczyźni częściej deklarowali przeprowadzkę do tych miejscowości, co mogło być spowodowane lokalizacją dużych zakładów przemysłowych związanych z ich kierunkami kształcenia się. Część badanych (8,4%) wyrażała chęć do osiedlenia się w Warszawie, w tym mężczyźni (11,3%) wykazywali większą skłonność do opuszczania dotychczasowego miejsca zamieszkania na rzecz stolicy kraju. Wrocławscy studenci zastanawiali się także nad przeprowadzką do dużych miast zlokalizowanych w dużej odległości od miasta studiów, takich jak Gdańsk, Poznań, Kraków. Również pojedyncze studentki rozważały wyjazd do miast o mniejszej liczbie ludności, takich jak Opole, Toruń oraz Kołobrzeg. Podobnie jak w przypadku opolskiej młodzieży z Ukrainy co dziesiąty ankietowany oraz co dwunasta respondentka nie mieli sprecyzowanych planów co do miejsca zamieszkania po ukończeniu studiów.

Rys. 5.6. Deklaracje ukraińskiej młodzieży z ośrodka wrocławskiego co do miejscowości docelowego zamieszkania w Polsce po ukończeniu studiów wyższych w podziale na płeć

Źródło: opracowanie własne na podstawie wyników przeprowadzonych badań.

Należy podkreślić, że przedstawione dane na temat przyszłego miejsca zamieszkania badanych są jedynie zamiarami, które mogą się nie ziścić w zależności od różnorodnych czynników. Aczkolwiek taki rozkład odpowiedzi powinien sugerować władzom państwowym oraz miejskim konieczność refleksji nad zachowaniami i potrzebami młodzieży.

5.6. Podsumowanie

W ostatnich latach młodzież z Ukrainy często decyduje się na studia za granicą, a głównym krajem przyjmującym migrantów edukacyjnych jest Polska. Należy także uwzględnić, że w momencie inwazji Rosji na Ukrainę w 2022 r. to przede wszyst-

kim w Polsce ukraińscy uchodźcy znaleźli schronienie. Rzeczpospolita Polska jest krajem bezpośrednio sąsiadującym z Ukrainą, o zbliżonej kulturze i języku, co mogło skłonić uchodźców do podjęcia decyzji o pozostaniu tutaj na dłuższy okres, który był zbieżny z etapem podjęcia studiów. W związku z tym liczba studentów z Ukrainy w Polsce zwiększyła się o ponad 1/3 w stosunku do roku poprzedniego. Prawdopodobnie część osób z Ukrainy zrekrutowanych na studia wyższe w roku akademickim 2022/2023 nie zamierzała realizować celu edukacyjnego – była to strategia uzyskania przepustki do wyjazdu z Ukrainy przez młodych mężczyzn, którzy posiadali status studenta. Świadczy o tym zwiększenie udziału mężczyzn w populacji studentów z Ukrainy w Polsce z 42,9% w roku akademickim 2021/2022 do 53,6% w 2022/2023. Kolejnym czynnikiem mającym wpływ na wzrost zainteresowania obywateli Ukrainy studiami wyższymi w Polsce mogło być zwolnienie z opłat za studia w ciągu 18 miesięcy, co wynikało z zapisów ustawy o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa.

Wśród korzyści dotyczących zwiększenia liczby studentów zagranicznych z Ukrainy można wymienić to, że w krótkim okresie polska gospodarka prawdopodobnie odnotuje wzrost popytu spowodowany wydatkami migrantów edukacyjnych na dobra konsumpcyjne. Natomiast w przypadku zatrzymania studentów z Ukrainy na dłuższy czas będą możliwe do osiągnięcia zarówno zyski demograficzne w postaci zwiększenia liczby młodzieży, która się osiedli i założy rodzinę, jak i zyski ekonomiczne w postaci pozyskania wysoko wykwalifikowanego kapitału ludzkiego potrzebnego na rynku pracy.

Badania empiryczne przeprowadzone w opolskim oraz wrocławskim ośrodku edukacyjnym ujawniły, że głównym powodem przyjazdu ukraińskiej młodzieży do Polski na studia (przed wybuchem wojny w Ukrainie) była realizacja celu edukacyjnego w połączeniu z chęcią dostępu do zachodniego rynku pracy oraz zamiarami migracji definitywnej. Istotne różnice pomiędzy opolskimi oraz wrocławskimi studentami z Ukrainy nie były zauważalne, co świadczy o ich względnej homogeniczności.

Kluczowym wnioskiem jest to, że 4/5 badanych studentów z Ukrainy nie miało zamiaru wracać do kraju ojczystego. Z kolei w Polsce – kraju będącym recypientem ukraińskiej młodzieży na studia wyższe – występuje wysokie prawdopodobieństwo zatrzymania niemal połowy z nich, co może pokryć straty własnego kapitału ludzkiego, migrującego do krajów zachodnich. W przypadku wrocławskiego ośrodka więcej badanych było skłonnych do wyjazdu do innego państwa, podczas gdy w opolskim ośrodku akademickim ankietowani częściej zgłaszali chęć powrotu do kraju wysyłającego.

W przypadku deklaracji pozostania w Polsce wśród badanych z Opola oraz Wrocławia zauważalne były istotne różnice w wyborze docelowej miejscowości zamieszkania. Wrocławscy studenci z Ukrainy w głównej mierze planowali zamieszkać na stałe w mieście podjęcia studiów. Tylko nieliczne jednostki zastanawiały się nad przeprowadzką po ukończeniu studiów wyższych zarówno do miast położonych w obrębie województwa dolnośląskiego, jak i do dużych aglomeracji miejskich w innych regionach Polski. Natomiast badani z Opola wykazywali skłon-

ność do migracji zarówno do pobliskiego Wrocławia, jak i do innych dużych miast zlokalizowanych w dalszych odległościach. Można zatem sądzić, że wielkość oraz atrakcyjność ośrodka miejskiego (pod względem rynku pracy, dostępu do mieszkań, rozrywki) jest dodatnio skorelowana z siłą ośrodka do zatrzymania młodzieży po ukończeniu studiów.

Podsumowując, należy stwierdzić, że wyjazd młodzieży z dotychczasowego miejsca zamieszkania zarówno do dużych ośrodków miejskich, jak i za granicę prowadzi do poważnych skutków ekonomicznych, demograficznych oraz społecznych dla regionu odpływu, gdyż migracje z zamiaru edukacyjne mają tendencję do przekształcania się w migracje trwałe. W związku z tym kreuje się zjawisko drenażu mózgów. Wskazuje to możliwość występowania zagrożenia wyludnieniem dla poszczególnych miejscowości/krajów, m.in. ze względu na nieatrakcyjne warunki edukacji, pracy, życia oraz planowania rodziny. Analiza przyczynowo-skutkowa wskazuje także na problemy związane z brakiem zastępowalności pokoleń, a więc nasileniem się koncentracji starzejącego się społeczeństwa na poszczególnych obszarach, większego obciążenia demograficznego osób w wieku produkcyjnym, a nawet konieczności wydłużenia wieku emerytalnego i zmian strukturalnych na rynku pracy.

Wykaz literatury

- Belmonte, M., Conte, A., Ghio, D., Kalantaryan, S. i McMahon, S. (2020). *Youth and Migration: An Overview*. JRC Technical Reports.
- Boichuk, N. (2023). Educational Migration Trends Review in Poland (with Particular Emphasis on the Immigration of Ukrainian Youth). *Studia Migracyjne – Przegląd Polonijny*, 1(187), 141-162.
- Bratzberg, B. (1995). The Incidence of Non-Return Among Foreign Students in the United States. *Economics of Educational Review*, 14(4), 373-384.
- Brzozowski, J. i Pędziwiatr, K. (2015). Student Immigration and Internationalization of Polish Universities the Case of Ukrainians at the Cracow University of Economics. W: M. Kędzierski, A. Surdej (red.), *Economic Challenges in Higher Education in Central and Eastern Europe* (s. 215-240). Wydawnictwo Adam Marszałek.
- Dolińska, A., Jończy, R. i Śleszyński, P. (2020). *Migracje pomaturalne w województwie dolnośląskim wobec depopulacji regionu i wymogów zrównoważonego rozwoju społeczno-gospodarczego*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.
- Gasińska, M. (2016). Studenci z Ukrainy w Polsce. Uwarunkowania, oczekiwania i opinie w świetle badania ewaluacyjnego w AFiB Vistula. *Zeszyty Naukowe Uczelni Vistula*, 47(2), 127-147.
- Garfield, T. i Chen, C. H. (2006). Measuring Student Choice Criteria Using the Theory of Planned Behaviour: The Case of Taiwan, Australia, UK, and USA. *Journal of Marketing for Higher Education*, 16(1), 77-95.
- Główny Urząd Statystyczny. (2012-2022). *Szkolnictwo wyższe i jego finanse*.
- Gordon, J. i Jallade, J.-P. (1996). "Spontaneous" Student Mobility in the European Union: A Statistical Survey. *European Journal of Education*, 31(2), 133-151.
- Hall, S. (2022). Youth, Migration and Development: a New Lens for Critical Times. *Knomad Paper*, (41).
- IOM. (2023). *Child and Young Migrants*. <https://www.migrationdataportal.org/themes/child-and-young-migrants>

- Kowalewska, G. i Zabielska, I. I. (2023). Czynniki wpływające na skłonność do migracji zagranicznych osób młodych – przykład z Polski Północnej. *Studia Ekonomiczne i Regionalne*, 16(4), 640-655.
- Krannich, S. i Hunger, U. (2022). Should They Stay or Should They Go? A Case Study on International Student in Germany. *Comparative Migration Studies*, 10(1).
- Kwiatkowski, E. (2012). Wykształcenie a pozycja na rynku pracy – hipotezy teoretyczne i ich wstępna weryfikacja na przykładzie polskiego rynku pracy. W: U. Zagóra-Jonszta, A. Skórska (red.), *Problemy współczesnej ekonomii* (s. 29-42). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Lee, K. H. i Tan, J. P. (1984). The International Flow of Third Level Lesser Developed Country Students to Developed Countries: Determinants and Implications. *Higher Education*, 13(6), 687-707.
- Michalska, D. (2018). Ukraińscy studenci i absolwenci – liczby, charakterystyka, plany. W: A. Łada (red.), *Ukraińscy studenci w Polsce. Motywacje, korzyści, wyzwania* (s. 23-39). Instytut Spraw Publicznych.
- Pimpa, N. (2003). The Influence of Family on Thai Students' Choices of International Education. *International Journal of Educational Management*, 17(5), 211-219.
- Rębisz, S., Sikora, I. (2015). The Main Motivations of Ukrainian Students Who Choose to Study in Poland. *Practice and Theory in Systems of Education*, 10(4), 385-396.
- Rokicki, J. (2019). Migracja, studia i praca. Studenci z Ukrainy w Krakowskiej Akademii im. Andrzeja Frycza Modrzewskiego. *Intercultural Relations*, 3(1(5)), 57-94.
- Rosenzweig, M. R. (2006). Global Wage Differences and International Student Flows. *Brookings Trade Forum*, 57-96.
- Stark, O. i Levhari, D. (1982). On Migration and Risk in LDCs. *Economic Development Cultural Change*, 31(1), 191-196.
- Szelényi, K. (2006). Migratory Decision-making among International Graduate Students in the U.S. *Knowledge, Technology, Policy*, 19(3), 64-86.
- Ustawa z dnia 12 marca 2022 r. o pomocy obywatelom Ukrainy w związku z konfliktem zbrojnym na terytorium tego państwa (Dz. U. z 2022 r., poz. 583 z późn. zm.)
- Ustawa z dnia 7 września 2007 r. o Karcie Polaka (Dz. U. z 2007 r. Nr 180, poz. 1280 z późn. zm.)
- Van Bouwel, L. i Veugelers, R. (2013). The Determinants of Student Mobility in Europe: The Quality Dimension. *European Journal of Higher Education*, 3(2), 17.